

Agrár-környezetgazdálkodás az Európai Unióban

Kissné Nagy Csilla

Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar,
Vidékfejlesztési és Funkcionális Gazdálkodási Intézet, Debrecen
kissne.csilla@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az elérhető statisztikák (Eurostat, Európai Nemzeti Vidéki Hálózat) alapján bemutatásra került, hogy hogyan alakult az elmúlt időszakban az agrár-környezetgazdálkodás területi, intézkedési és pénzügyi szempontból az Európai Unióban. Az intézkedések eltérő tartalmi és időbeli bevezetése miatt nagyon színes palettája alakult ki az agrár-környezetgazdálkodásnak a Közösségben. Míg a régi tagállamok az egy-negyedén, addig az újonnan csatlakozó országok csak alig több mint 10 százalékán folytattak AKG-s termelést a mezőgazdasági területeiknek 2009-ben. Ehhez továbbá egy nagyon nagy területi heterogenitás is tartozik, melyet tovább színesít az, hogy a hektáronkénti kifizetések tekintetében is nagyon különbözőek a tagállamok. A program iránt való nyitottságot azonban bizonyítja, hogy mind területileg, mint a kifizetéseket tekintve is az AKG intézkedések további térnyerése várható.

Kulcsszavak: EU, agrár-környezetgazdálkodás, terület, kifizetések, intézkedések, tagországok

SUMMARY

Some details on agri-environmental measures in EU have been presented in this paper. Territorial, financial and regulation-specific aspects have been investigated based on statistics from EUROSTAT and ENFRD reports. It has been concluded, that AES shows a much diversified picture in the EU. For example, by 2009 the old members and new member states of EU had different proportions of agricultural area (25% and 10%, respectively), where AES had been introduced. Differences in AES are remarkable both at the level of member states as well as in the amounts of payments per hectare. The reasons behind this are the different national conditions and approaches on AES as well as differences in time these measures had been introduced in member countries. The final conclusion is that further increases may be expected in the coming years regarding the area involved in different agri-environmental measures and the total amount of AES payments in the EU.

Keywords: EU, agri-environment, area, payments, measures, member states

BEVEZETÉS

A környezetvédelem napjaink kiemelkedően fontos tudományos és gyakorlati kérdése. A világ csupa szűkös erőforrásból épül fel, ilyen a talaj, víz és az egészséges levegő is, melyek nélkülözhetetlen feltételei a mezőgazdasági termelésnek is. Övnünk, védenünk kell ezért a természeti erőforrásokat, azonban szem előtt kell tartani, hogy 2011. óta több mint 7 milliárd ember él a Földön, így egyre nagyobb kihívást jelent az emberiség élelmiszer ellátása. Ez a helyzet óhatatlanul felveti a termelés és a környezet, illetve természetvédelem ellentétes érdekeit. A megoldást évtizedek óta keresi a fejlett világ. „*A természetvédelem alapvetően rá van utalva a mezőgazdasággal való együttműködésre, másrészt a mezőgazdálkodás teljesítménye, eredménye döntően a környezet, a természeti erőforrások állapotától, minőségétől függ.*” (Ángyán, 2001). Ezen ellentmondás feloldására, enyhítésére dolgozta ki az Európai Unió az agrár-környezetgazdálkodás (AKG) különböző programjait, melynek legfőbb célja, hogy csak annyira terhelje a mezőgazdasági termelés a környezetet, amennyire az feltétlenül szükséges. A program az egyes célprogramjaiban horizontális és zonális intézkedésekkel és kifizetésekkel kívánja elérni, hogy minél több gazdálkodó lásson fantáziát abban, hogy csatlakozzon ehhez, a hagyományos gazdálkodás alternatívájaként megjelenő termelési feltételrendszert meghatározó programhoz. A programban vannak a konvencionális termeléshez képest kissé, illetve jelentősen csökkentett környezeti terheléssel járó célprogramok. A legkímé-

lőbb gazdálkodást az ökológiai intézkedésekkel tudja a program elérni (Net6).

Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedéseket először önállóan, majd a vidékfejlesztés részeként szabályozta az Európai Unió. Az első, agrár-környezetgazdálkodást meghatározó jogszabály a 2078/92 EK rendelet volt. 2000-től az AKG a vidékfejlesztés részévé vált és az 1257/1999-es EK rendeletbe foglalták. A 2007–2013-as időszakra a tartalmilag az előbbivel közel megegyező 1698/2005-ös EK rendelet volt az iránymutató (Tar, 2008). Jelenleg az agrár-környezetgazdálkodás a KAP 2. pilléréhez, azaz a vidékfejlesztési intézkedésekhez tartozik, melyek közül a 2. tengelyben kerül lehatárolásra. Az Agenda 2000 egy 22 vidékfejlesztési intézkedést tartalmazó csomagot kínál a tagállamoknak, melynek egyik kötelezően bevezetendő eleme az agrár-környezetgazdálkodás. A tagországok ezen intézkedés csomagból választhatják ki, hogy melyek a legmegfelelőbbek számukra, az adott vidéki térségek szükségleteinek kiszolgálására. Fontos azonban, hogy „*az egyes intézkedések finanszírozásához való hozzájárulás, azaz társfinanszírozás mértéke az adott vidékfejlesztési intézkedések (kísérő intézkedések vagy strukturális intézkedések) és a szóban forgó régiók besorolásának függvényében változik*” (Popp, 2006). Ezek alapján előállhat, hogy jelentős különbségek alakulnak ki az egyes tagállamokban az egyes intézkedésekre fordított kiadásokat tekintve.

Katonáné doktori disszertációjában kifejti, hogy az agrár-környezetgazdálkodás nem véletlenül került a vidékfejlesztés ernyője alá, hiszen az Unió a KAP-ot

érintő környezeti stratégiájában törekedett arra, hogy az intézkedések túlmutassanak a Helyes Gazdálkodási Gyakorlaton és környezet szabályozásán. Az agrár-környezetgazdálkodásra fordított pénzeket multiplikatív hatásúnak tekinti, hiszen a környezet-, agrár- és vidékfejlesztési politika közös halmazában található intézkedésről beszél (Katonáné, 2006).

A két programozási ciklusra elfogadott vidékfejlesztési rendeletek meglehetősen nagy szabadságot adtak a tagállamoknak, hogy kidolgozzák saját nemzeti programjukat, benne az AKG lehetőségeket. Ennek eredményeként már a régi (EU-15) tagállam területén is meglehetősen heterogén rendszer alakult ki. Minden tagállam a vidékfejlesztési rendeletben felsorolt agrár-környezetgazdálkodási intézkedések közül azokat választotta ki, amelyek számára a legmegfelelőbbek voltak, s leginkább szolgálták a környezetvédelmi célkitűzéseiket (Tar, 2008).

A hektáronkénti kifizethető maximális összegeket azonban meghatározták. Értéke hektáronként egyévi növények esetén 450, speciális évelők esetén 600, illetve egyéb földhasználatnál 900 euróig terjedhetett, attól függően, hogy mi a tárgya az AKG-s intézkedésnek. A veszélyeztetett helyi fajták esetén állategységenként maximum 200 eurós lehet a kifizetés. Azonban minden tagállam esetén egyedi tagállami vidékfejlesztési prioritásainak megfelelően lehetőséget ad ezen értékek átlépéséhez a jogszabály. A Tanács 1698/2005/EK rendeletében előírta azokat a minimálisan teljesítendő értékeket, melyek meghatározzák, hogy a vidékfejlesztési támogatások milyen arányban kerüljenek megosztásra a tengelyek között. Így például a 2. tengelyre (a környezet és a vidék fejlesztése) legalább a források 25%-át kell fordítani. A tagállamok számára biztosítottak lehetőséget arra, hogy az EU-15-ök esetén a vidékfejlesztési támogatások 50%-át, míg az EU-12-ek esetén az 52,5%-át tetszőlegesen osszák meg az egyes intézkedéscsoportok között. Ezek alapján elmondható, hogy a vidékfejlesztési támogatások esetén lehetőség van a források legalább 50%-ában a tagállami prioritások szerinti forrásmegosztásra a 2007–2013-as programozási időszakban (Net1).

Ennek köszönhető, hogy jelentős területi különbségekről számolt be több irodalom is az AKG kifizetések nagyságáról, hiszen közel nyolcszoros különbség is megfigyelhető a tagállamok között az egy hektárra jutó támogatások tekintetében. Például 2003-ban az EU-15-ök átlagában 91 euró/hektár jutott egy termelőnek, azonban a francia gazda 47 eurót, míg a svéd termelő 383 eurót támogatást kapott egy hektárra (Net7; Popp, 2006). Mindezt megerősíti Storti et al. (2004) kimutatása a vidékfejlesztési támogatások prioritásonkénti megoszlásáról az egyes tagállamokban. 2000–2006 között Franciaország 12,2%-át, míg Svédország 40,8%-át fordította a vidékfejlesztési kiadásainak AKG-s intézkedésekre.

Az AKG intézkedések eredeti szándékai ellenére meg kell jegyezni, hogy a programok környezeti hatásai is nagyon eltérőek a tagországok tekintetében, Példának okáért említhetjük a Benelux államokat, Dániát, Német- és Franciaországot, ahol a mezőgazdaság – köszönhetően az intenzív termelésnek – összességében jobban terheli a környezetet, mint az Unió más országaiban (Pesti, 2009).

Mindezek alapján a tanulmány célja, hogy áttekinthető képet adjon az agrár-környezetgazdálkodás Európai Unió helyzetéről. Ennek érdekében a következő szempontokat vizsgáltam:

- hogyan alakult az AKG területek nagysága és aránya az EU területén;
- van-e különbség a régi és az új tagállamok között az AKG programok bevezetésében;
- mennyiben nyertek teret az AKG programok az egyes tagországokban;
- élnek-e az Unió országai azzal a lehetőséggel, hogy egy területtel akár többféle AKG programban vehetnek részt;
- hogyan változott az AKG programok utáni kifizetések volumene az EU-ban;
- hogyan alakult a hektáronkénti kifizetések nagysága, van-e különbség a régebbi országok, illetve az újabb tagországok AKG kifizetéseinek nagyságában.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az agrár-környezetgazdálkodás közösségi statisztikai jellemzéséhez szükséges információk az Európai Unió hivatalos statisztikai oldaláról, az Eurostat-ról származnak, melynek kiegészítéseként az Európai Vidékfejlesztési Hálózat (European Network for Rural Development – ENFRD) jelentései kerültek feldolgozásra.

Az EUROSTAT adatok forrását az országok által Brüsszelnek küldött vidékfejlesztési jelentések adják, melyek elsődleges adatai a Mezőgazdasági Számviteli Információs rendszerből (FADN – Farm Accountancy Data Network), a Gazdaságszerkezeti Összeírásból (FSS – Farm Structure Survey), valamint az országok által a DG AGRI-nak küldött jelentésekből származnak (Selenius et al., 2011).

Az EU-27-ek adják az elemzés alapját, amely az EU-15 és az EU-12 szerint került további bontásra, ahol az EU-15-ök a 2004 előtti „rég” tagállamokat, míg az EU-12-ek (EU-N12) az új tagállamokat jelentik, akik 2004 után csatlakoztak a Közösséghez. Ezen túl, ahol ezt az adatsorok lehetővé tették tagállami szintű elemzést is végeztünk. (Horvátország csak 2013-ban csatlakozott a Közösséghez, így az elemzésben nem szerepel.)

A területi adatok az esetlegesen több intézkedésre is szerződött területeket csak egy intézkedés szerint veszik figyelembe (1–5. ábra), kivéve az intézkedések szerinti kimutatásban (5. ábra), ahol minden terület annyiszor szerepel ahány AKG-s intézkedés vonatkozik rá. Minden vizsgált év adatát úgy kell értelmezni, hogy abban helyet kap a 2007 óta megkötött összes szerződés (1698/2005 EK rendelet), de tartalmazhatják a 2000–2006 közötti programozási időszakból (1257/1999 EK Rendelet) még áthúzódó programok adatait is, így valamelyest növelik az érintett területek nagyságát.

Az AKG programok jellegéből adódik, hogy egy területen a termelők akár többféle intézkedésben lévő kötelezettséget is vállalnak. Statisztikailag megkülönböztetik ezeket a területeket az adatgyűjtés során, mivel vannak olyan területek, amelyek több célprogramból is kaphatnak támogatást, így a halmozottan érintett terület (összes terület) ezeket szimbolizálja, míg az

érintett terület (fizikai terület) azt mutatja meg, hogy mekkora területre történik AKG-s kifizetés.

Az intézkedések intézkedéscsoportokba vannak rendezve az Eurostat módszertana alapján.

Éveket tekintve az előző programozási ciklust záró 2006. év, valamint a jelen programozási időszak félidejét jelentő 2009. év adatai kerültek feldolgozásra. Mivel az AKG a megjelenése óta folyamatosan nyer teret a gazdálkodásban, ezért a legutóbbi, már statisztikával rendelkező 2011-es év adatait is feldolgoztam.

TERÜLETI VONATKOZÁSOK

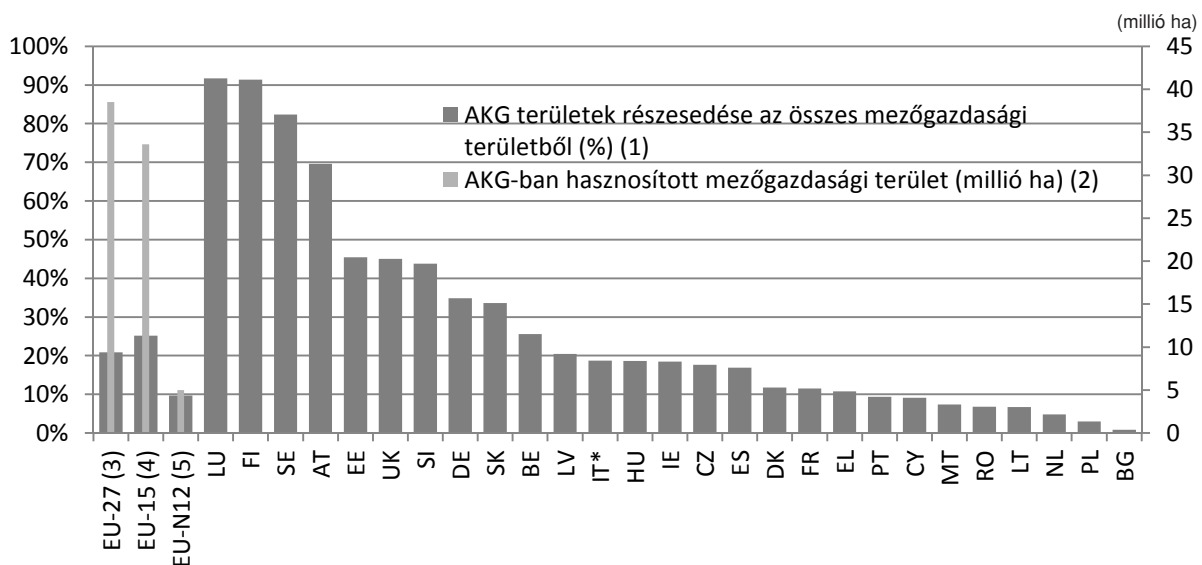
2009-ben több mint 38,5 millió hektár mezőgazdasági területet érintett valamilyen agrár-környezetgazdálkodási intézkedés az Európai Unióban. Ebből meghatározó terület nagysággal (33,6 millió ha) az EU-15 tagállamok részesedtek, ehhez képest szinte eltörpül az EU-12 tagországok AKG-s terület nagysága (közel 5 millió ha) (Net5).

Az 1. ábrán tagállami bontásban is látható az agrár-környezetgazdálkodásba bevont területek alakulása, ahol sötét szürke oszlop diagrammal került ábrázolásra, hogy a mezőgazdasági területek hány százaléka volt érintett valamilyen AKG-s intézkedéssel 2009-ben.

Kiemelném a következő 4 tagállam, így Luxemburg (91,7%), Finnország (91,4%), Svédország (82,3%), Ausztria (69,6%) százalékos eredményeit, mivel a mezőgazdasági területeiknek több mint 69%-án folytattak valamilyen AKG-s intézkedést. Ezzel szemben 2009-ben 7 tagállam esetén (Portugália, Ciprus, Málta, Lettország, Lengyelország, Hollandia, Románia) ez az arány 10% alatti volt (Net3; Net4).

Habár a régi tagállamok átlagosan a mezőgazdasági területük negyedén folytatnak AKG-s termelést, mégis vannak kiemelkedően (lásd első 4) és jóval átlag alatt (Portugália, Hollandia) teljesítő országok, akik még az új tagállamok mezőgazdasági területekből való átlagos részesedési szintjét (12%) sem érték el. Az újonnan csatlakozók közül kiemelném Észtország, Szlovénia és Szlovákia teljesítményét, hiszen a régi tagállamok átlagos részvételi arányánál (25%) is nagyobb arányban vezettek be agrár-környezetgazdálkodási programot a mezőgazdaságilag művelt területeiken. Ezen adatok alapján nagyon nagy heterogenitást figyelhetünk meg az AKG tekintetében Európán belül, hiszen néhány országban a mezőgazdasági területek 90%-át meghaladóan nyert teret a program, míg néhány esetben a csekély 5% alatti a részvételi hajlandóság.

1. ábra: AKG-s termelésbe bevont mezőgazdasági területek nagysága és aránya 2009-ben (millió hektár és %)

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat (Net3) adatai alapján

Figure 1: Utilised agricultural area (UAA) under agri-environmental measures (million hectares and percentages)

Utilised agricultural area (UAA) under agri-environmental measures (percentages)(1), Utilised agricultural area (UAA) under agri-environmental measures (million hectares)(2), Joined the EU before 2013(3), Joined the EU before 2004(4), EU-New Member States (joined the EU 2004 or 2007)(5), Source: own direction by Eurostat (Net3) data

A DG Agri 2012-es jelentése (Net2) alapján került ábrázolásra (2. ábra) az AKG-s intézkedésekkel érintett területek és a támogatással halmozottan érintett területek közötti összefüggés a 2007–2013-as időszakban már megkötött szerződések alapján.

Az ábrán 100%-kal szerepelnek azok a tagállamok, akik csak egy intézkedés elvárásainak megfelelően hasznosítják az agrár-környezetgazdálkodással érintett területeiket. Három tagállam esetén maximum 10%-kal haladja meg az érintett területek nagyságát a hal-

mozottan érintett területek mérete. Kilenc olyan tagállam van, akik legalább 11, maximum 80%-kal nagyobb terület után hívnak le AKG-s kifizetéseket, mint az érintett területük. Azoknak az országoknak, akik a legnagyobb arányban képesek halmozottan hasznosítani az AKG-s területeiket a százalékos teljesítmény adatait területnagyság adatokkal is kiegészítettem az informatívabb szemléltetésért. A többszörösen érintettek közül az Egyesült Királyság emelkedik ki a maga 8 millió hektárjával (133%), amit Németország 6,1 mil-

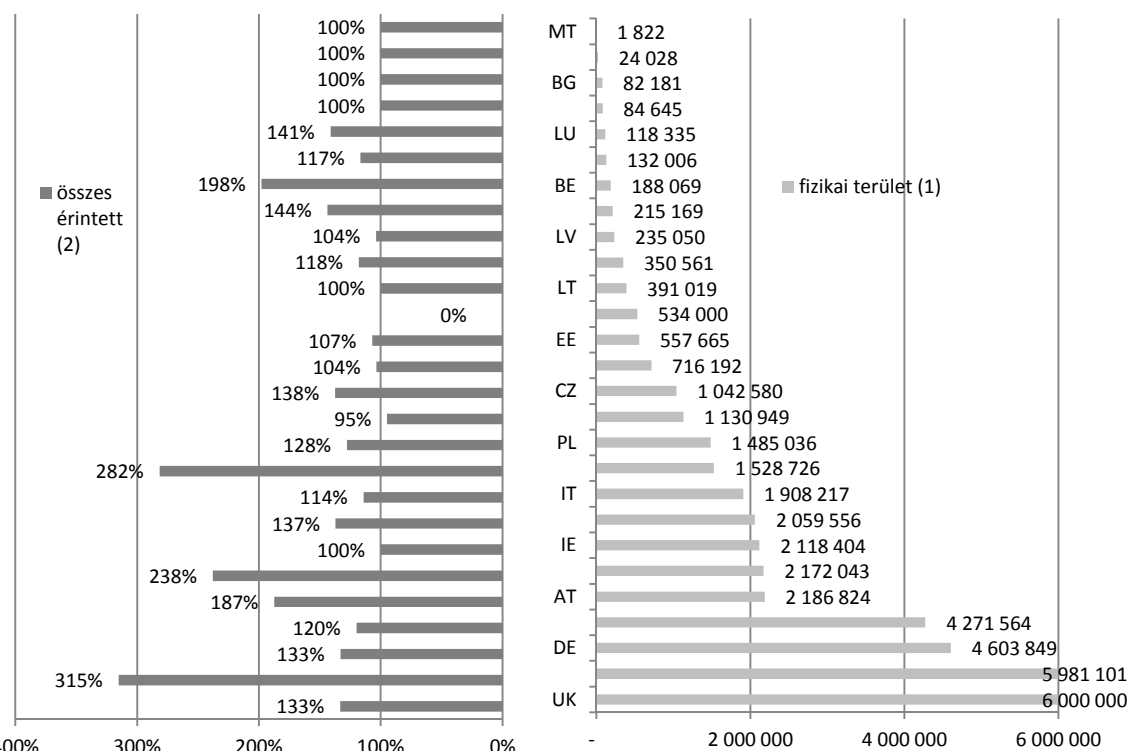
lió hektárral (133%), valamint Spanyolország 5,1 millió hektárral (120%) követ.

Az érintett területek nagyságának 180%-a fölött 5 ország tudott támogatásokat lehívni. Ezek között vezető Franciaország 8,8 millió hektárral (315%), akit Finnország 2 millió hektárral (238%), Románia 4,3 millió hektárral (282%), Ausztria 4,1 millió hektárral (187%) és végül Belgium 0,4 millió hektárral (198%) követ.

Látható, hogy a legkiemelkedőbb arányban támogatásokat lehívni tudó országok között szinte csak régi tagállam található, egyedül Románia tud hasonlóan

eredményes lenni a maga közel 300%-ával. Az újonnan csatlakozó országok közül csak a szlovének, lengyelek, csehek, és észtek tudnak 100% fölött teljesíteni, de a legmagasabb értéket képviselő Szlovéniában is csak 144% a halmozottan érintett terület aránya (Net1). A 2011-es statisztikák alapján elmondható, hogy az újonnan csatlakozó tagállamok esetén a termelők előnyben részesítették az egyszerűbb támogatási formákat, melyek során csak egy intézkedésnek kellett megfelelni az AKG programon belül. Ezen tagállamok esetén jóval alacsonyabb hajlandóság figyelhető meg a többféle intézkedés egyidejű igénybevétele iránt, mely alól csak Románia képez kivételt.

2. ábra: AKG-val érintett területek hektárban és a halmozottan érintett területek %-ban kifejezve az EU-ban (2011)

Forrás: saját szerkesztés a DG Agri (Net1) 2012-es jelentése alapján

Figure 2: Physical area supported (hectar) and total area (percentage) under AE in the EU (2011)

Area under agri-environment (hectares)(1), Physical area under AE commitment(2), Source: own direction by DG Agri (Net1) 2012 data

INTÉZKEDÉSCSOPORTOK SZERINTI JELLEMZÉS

Az előzőekben az agrár-környezetgazdálkodással érintett mezőgazdasági területek területi megoszlása többféle irányból került ismertetésre. Mint az már a bevezetőben is megfogalmazásra került a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy az intézkedések széles skálája közül azokat adaptálják vidékfejlesztési keretdokumentumaikba, melyek a leginkább megfelelnek környezetvédelmi célkitűzéseiknek. A statisztikai gyűjtések során azonban aggregáltan, a brüsszeli terminológiának megfelelően kerülnek csoportosításra az intézkedések. Ezen intézkedéstípusok szerinti megoszlás bemutatására készült el a 3. ábra (Net3).

Látható, hogy a legnagyobb arányt a tájképpel és legelőkkal kapcsolatos intézkedések képviselik az összes intézkedés közül, hiszen közel 39%-os aránnyal

13,5 millió hektárt fed le ez az intézkedéscsoport az EU mezőgazdasági területeiből. Az EU átlagában 38,6%, míg az újonnan csatlakozók esetén 64%-ban ezen típusú intézkedések fedik le az AKG-s területeket. Ezen országok közül is kiemelkedik Észtország, Bulgária és Románia, ahol a területek több mint 80%-án ez az intézkedés van érvényben csakúgy, mint Svéd- és Finnországban. Az EU-12-ek 64%-ban, az EU-15-ök pedig csak 35,8%-ban vettek részt ilyen típusú célprogramban, mely alapján megállapítható, hogy az újonnan csatlakozó országok előnyben részesítették a tájképpel és legelőkkal kapcsolatos intézkedést.

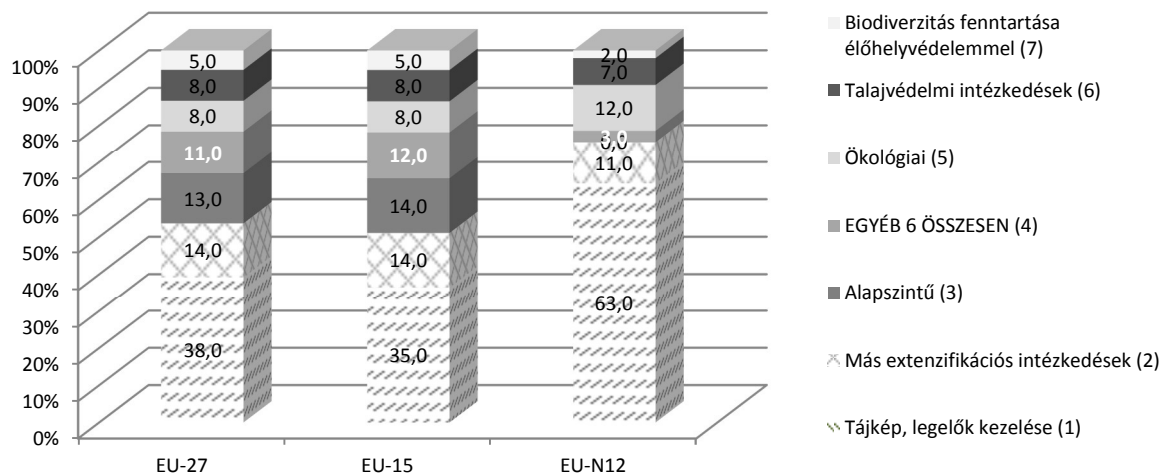
Alapszintűbe sorolt intézkedés csak a régi tagállamok esetén került bevezetésre, kiemelendő a tagállamok közül a 100%-ban csak ennek az intézkedésnek megfelelő Egyesült Királyság és Luxemburg. Alapszintű intézkedéscsoportba több célprogramból tartoznak intézkedések, amelyek egy elvárt környezeti minimumot biz-

tosítanak az adott tagállamban. A „más extenzifikációs intézkedéssel” érintett agrár-környezetgazdálkodási területek az újabb tagállamok esetén 11%-ot, míg az EU-15-ök esetén 14%-ot tesznek ki, míg a talajvédelem közel azonos arányban szerepel (7–8%) az intézkedések között.

Az Európai Unió átlagában és az EU-15-ök esetén az ökológiai gazdálkodás szintén 8% körül részesedik a teljes AKG-s programon belül. Ez a környezetbarát termelési forma az újonnan csatlakozó országok termelői körében azonban az arányokat tekintve nagyobb népszerűségnek örvendett, hiszen a területek 12%-át fedte le ez a típusú intézkedés. Bár az ábrán nem lát-

ható, de igen tág szélső határok között mozog az ökológiai gazdálkodásban részt vevő területek aránya a tagállamok szintjén. Az új tagállamok közül kiemelkedik Litvánia az 59,2%-ával, valamint Lettország a 49%-ával. Mint már említettem az EU-15 területén 8%-át a mezőgazdasági területeknek ökológiai termelésben tartják, ahonnan Dánia a maga 78,7%-ával vezeti a listát. Habár az újonnan csatlakozó országok arányaiban ugyan magasabb százalékban végeznek ökológiai gazdálkodást, azonban területileg kisebb ez az arány. Az EU-12 területén közel 450 ezer hektáron, míg az EU-15-ök területén több mint 3 millió hektáron folyik – az AKG programnak is megfelelő – termelés (Net3).

3. ábra: Tagállamok mezőgazdasági területeinek agrár-környezetgazdálkodási kötelezettség típusok szerinti megoszlása (EU-27, %, 2009)

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat (Net3) adatai alapján

Figure 3: Breakdown of UAA under different type of agri-environmental commitments in the Member States (EU-27, %, 2009)

Management of landscape, pastures and HNV(1), Other extensification of farming systems(2), Entry level(3), Actions to conserve soil other 6(4), Organic farming(5), Actions to conserve soil(6), Source: own direction by Eurostat (Net3) data

A KIFIZETÉSEK ÉRTÉKELÉSE

Az agrár-környezetgazdálkodással érintett területeken megvalósuló intézkedések elemzését követően érdemes megvizsgálni az AKG-s programok anyagi vonzatát is.

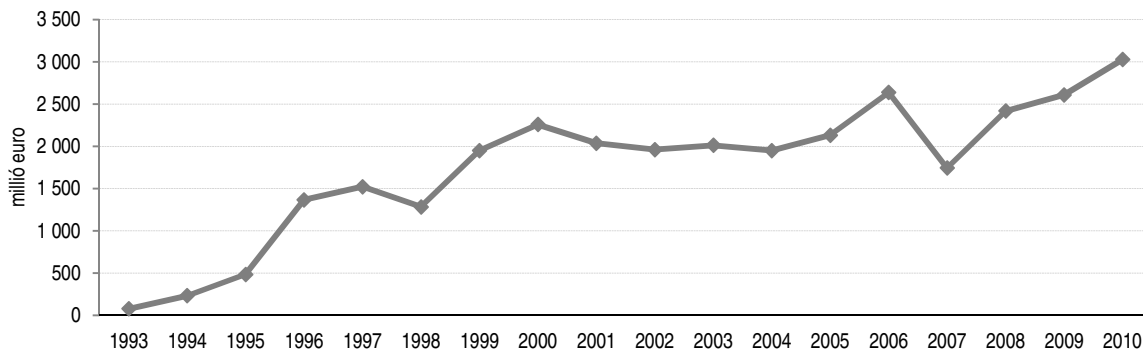
Az AKG-s intézkedésekkel érintett területek után kifizetett összes AKG támogatási összeg változását mutatja be a 4. ábra. Ez kisebb kilengésekkel egy növekvő évenkénti trendet jelent. Összességében elmondható, hogy szignifikánsan emelkedtek a kifizetések, hiszen a termelőknek a többlet teljesítményükért nyújtott ellentételezés 2010-ben már meghaladta a 3026 millió eurót. Ezen kifizetések folyamatos növekedése több okra vezethető vissza. Egyrészt a mezőgazdasági környezetvédelem felértékelődésére, másrészt az EU területi bővülésére, mely természetesen a növekvő AKG-s területeket is előre vetíti.

A kifizetésre került összegek trendjének vizsgálatát követően érdemes figyelmet szentelni az egy hektárra jutó kifizetések nagyságának is. A 2007 és 2009-es évek átlagát tekintve kerültek ábrázolásra a hektáronkénti agrár-környezetgazdálkodási támogatások euróban kifejezve az 5. ábrán. A diagramon a tagállamok az EMVA finanszírozású hektáronkénti kifizetések össze-

ge szerint kerültek rendezésre, csökkenő sorrendben. Megállapítható, hogy a hátrányosabb helyzetű mediterrán tagországok, így a déli törpeállamok (Málta, Ciprus) és Görögország kapják hektáronként a legnagyobb kifizetést. A tagállamok közül 16-ban az átlag [lásd első oszlop (EU-27)] fölötti volt a kifizetések mértéke a 2007–2009-es évek átlagát tekintve. Hazánk az előkelő 8. helyet foglalja el a maga 176 eurójával hektáronként, mely a legmagasabb a Visegrádi Négyeket tekintve, akik közül Lengyelország kapja a legkevesebb kifizetést (55 euró/ha).

A tagállamoknak lehetőségük van kiegészíteni az EMVA-ból finanszírozott AKG-s támogatásokat maximum az EMVA-ból kifizetésre kerülő összeg mértékéig (1698/2005 EK rendelet). Van néhány ország azonban, akik kiemelkedő mértékben járulnak hozzá saját költségvetésükből az AKG-s kifizetésekhez. Ezek Hollandia, Luxemburg és Finnország, melyek köztudottan erős gazdasággal bírnak. A jogszabály ugyanis lehetőséget biztosít arra, hogy a vidékfejlesztési támogatásaik átcsoportosításával extra kifizetéseket juttassanak a termelőiknek, amely oka lehet, hogy valamilyen környezeti szempontból érzékeny természeti területre nagyobb forrást kívánnak juttatni, hogy megőrizzék azt.

4. ábra: EU-s alapokból történő agrár-környezetgazdálkodási kifizetések volumenének trendje (EU-27, millió euró, 1993–2010)

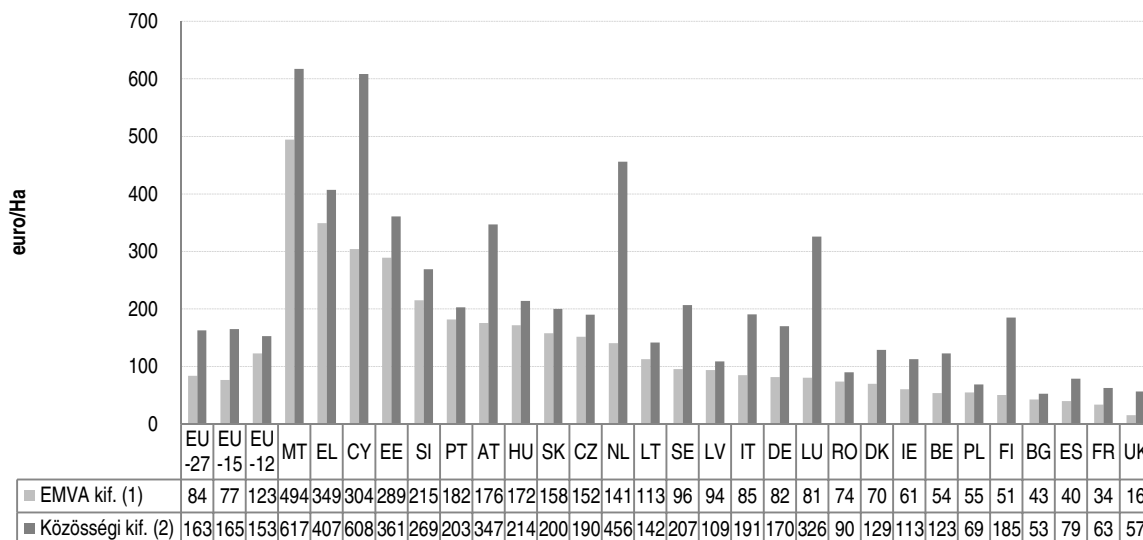

Forrás: Eurostat (Net3)

Figure 4: Trend of the total EU expenditures on agri-environmental measures (EU-27, million EUR, 1993–2010)

Source: Eurostat (Net3)

5. ábra: Egy hektárra jutó agrár-környezetgazdálkodási kifizetések az EU-ban, 2007 és 2009 átlagában (euro/ha)

Forrás: saját szerkesztés az Eurostat (Net3) adatai alapján

Figure 5: Average annual expenditure per hectare of UAA for agri-environmental measures (EUR per ha), 2007-2009

EAFRD (European Agricultural Fund for Rural Development) expenditures per hectare of UAA supported(1), Total public expenditures (Member States+EAFRD) per hectare of UAA supported(2), Source: own direction by Eurostat (Net3) data

Hektáronkénti átlagokat tekintve látható, hogy az EMVA-ból magasabb hektáronkénti kifizetéseket kapnak az EU-12 területén gazdálkodók, azonban a tagállami kifizetésekkel kiegészített összes egy hektárra jutó átlagos támogatás 11 euróval elmarad a régi tagállamokhoz viszonyítva (Net3).

Kiemelném továbbá Romániát, aki ugyan a fizikailag érintett területeinek 282%-ának megfelelő területen folytat AKG-s termelést, ami alapján egy hektárra nagyon magas kifizetési összeget várnánk, azonban az újonnan csatlakozott országok átlagát sem éri el a hektáronkénti kifizetés (mindössze 74 illetve 90 Euro/ha).

KÖVETKEZTETÉSEK

Az Európai Unióban az agrár-környezetgazdálkodás jelentős területtel rendelkezik, hiszen már a mezőgazdasági területek egyötödén a program által előírt

környezetvédelmi követelményeknek felelnek meg a termelők. A folyamatosan változó jogszabályi környezet ellenére is töretlenül növekszik a programban részt vevő területek nagysága. Mivel az európai gondolkodásban egyre inkább teret nyer a környezetvédelem, így várhatóan a több mint 20 éves múlttal rendelkező program a jövőben még jelentősebb arányt fog képviselni a mezőgazdasági területeken belül.

Az Európai Unió sokszínűségét jól reprezentálja, hogy az egyes tagállamok mezőgazdasági területeinek AKG-s intézkedésekben való részvétele nagy heterogenitást mutat.

Mindezen területi különbségek között többféle indok húzódhat. A sokszínű Európában a mezőgazdasági termelés korábbi intenzitása jelentősen eltérő volt a tagállamok között. Ezen túl nagyon különböző mezőgazdasági sajátosságokkal és hagyományokkal csatlakoztak az integrációhoz az országok. Az egyes tagállamok

mokban az osztársadalmi környezettudat is eltérő, mely predestinálja, hogy a termelői hajlandóság sem egyforma a többlet környezeti teljesítmény nyújtására.

Az a tény, hogy a régi tagországok (EU-15) esetén jelentősen nagyobb gyakorisággal fordul elő adott terület többszörös AKG érintettsége azt mutatja, hogy a korábbi indítás miatt az agrár-környezetgazdálkodásban rejlő lehetőségek jobban tudatosultak a gazdálkodókban. Ha az EU minták fokozatosan átveszik az újonnan csatlakozó országokra, számítani lehet arra, hogy – a feltételek függvényében – térségünkben is egyre nagyobb teret nyer ez a gyakorlat.

Az újonnan csatlakozó országok (EU-12) termelői számottevően nagyobb arányban vesznek részt tájképpel és legelőkkel kapcsolatos intézkedésben. Ez a nagyobb érdeklődés valószínűleg abból fakad, hogy ezen intézkedésekhez könnyebben teljesíthető elvárások tartoznak, melyet az is igazol, hogy az országok 1 hektárra vetítve az átlaghoz képest alacsonyabb összegű támogatásokat kapnak ellentételezésként a környezeti állapotért tett tevékenységükért. Ez a sajátosság annak tudható be, hogy ezen országok esetén a termelés soha sem volt olyan intenzív, mint a régi tagállamokban és a sokkal mérsékeltebb múltbeli inputoknak köszönhe-

tően területük jelentős részén olyan természet közeli állapotok vannak még napjainkban is, hogy könnyen meg tudnak felelni a tájképi és legelős előírásoknak.

Az AKG révén kifizetett uniós pénzek egyre növekvő összege az érintett területek növekvő nagysága alapján nem váratlan. Ha figyelembe vesszük a környezetvédelem szerepének egyre fokozódó társadalmi felértékelődését előre vetíthető, hogy évről-évre növekedni fog az agrár-környezetgazdálkodásban kifizetett támogatások mértéke.

A hektáronkénti kifizetések tekintetében is jelentős különbségek figyelhetők meg az országok között. Ez részben annak is köszönhető, hogy a program lehetőséget biztosít a tagállami vidékfejlesztési források átcsoportosítására. Ez a pótlólagos kifizetés így nagyban függ attól, hogy mennyire erős az adott országban a társadalom környezet tudata, és milyen a nemzetgazdaság teljesítménye, mennyiben képes finanszírozni az adott ország környezetvédelmi törekvéseit. A jövőben kutatási célként érdekes lehet annak a vizsgálata, hogy ez milyen hatással van az adott országok mezőgazdaságában az érintett növénytermesztési ágazatok versenyképességére.

IRODALOM

- Ángyán J. (2001): Az európai agrármodell, a magyar útkeresés és a környezetgazdálkodás. Agroinform Kiadóház. Budapest. 308.
- Katonáné Kovács J. (2006): Az agrár-környezetvédelem és a vidékfejlesztés összefüggései az Európai Unióhoz történő csatlakozás tükrében. Doktori PhD értekezés. Debreceni Egyetem. Debrecen. 172.
- Net1: Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:HU:PDF>
- Net2: DG AGRI: 2012. Agriculture In The European Union. Statistical And Economic Information Report, European Commission. 185. http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/agricultural/2012/pdf/full-report_en.pdf
- Net3: ENRD 2013. Measure 214 – Agri-environment payments. Progress Snapshot 2007–2012/updated 2013, European Commission. https://webgate.ec.europa.eu/myenrd/app_templates/enrd_assets/pdf/measure-information-sheets/C_Infosheet_214.pdf
- Net4: Eurostat 2012. Agri-environmental indicator – commitments. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_commitments
- Net5: Eurostat 2012. Enlargement – agricultural statistics. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Enlargement_-_agricultural_statistics
- Net6: Új Magyarország Vidékfejlesztési Program. http://www.umvp.eu/files/umvp_program_teljes.pdf
- Net7: Vlahos, G – Tsakalou, E. (2007): Summary review of payment calculations for agri-environmental measures. Agricultural University of Athens. (AUA) AGRIGRID. http://www.macaulay.ac.uk/agrigrid/documents/WP2_AEM_report.pdf
- Pesti Cs. (2009): A mezőgazdasági termelés területi egyenlőtlenségének vizsgálata. Doktori PhD értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő. 147.
- Popp J. (2006): Az EU közös Agrárpolitikájának elmélete és nemzetközi mozgástere. Európai Agrárpolitikai Kft. Budapest. 320.
- Selenius, J.–Baudouin, L.–Kremer, A. (szerk.) (2011): Data requirements, availability and gaps in agri-environment indicators (AEIs) in Europe. Luxembourg. Publications Office of the European Union.
- Storti, D.–Henke, R.–Carmela Macrí, M. (2004): The new European rural policy: a comparative analysis across regions in the EU. 87 Seminar of the European Association of Agricultural Economists. 21–24 April 2004. Vienna.
- Tar F. (2008): Fenntartható földhasználati stratégia kialakítása Magyarországon. Doktori PhD értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő. 199.

